

Ny melding til Stortinget om landbruks- og matpolitikk

Innspill fra Norges Bondelag

Innhold

Sammendrag	2
Innledning	3
Den norske modellen, et samhandlingsprosjekt mellom stat og næringsliv	4
Sikre arealer for framtidig matproduksjon	6
Areal til korn og kraftfôrproduksjon	7
Areal til grasproduksjon og beite.....	8
Produksjon av fornybar energi	9
Tilpassning til endringer i klima og tilgang på ressurser.....	10
Inntektsmuligheter for jordbruket.....	12
Strukturendringer og investeringsbehov.....	12
Norge som en sterkere matnasjon.....	14
Regionalisering av landbrukspolitikken	14
Rekruttering og kompetanseheving i landbruket.....	15
Næringsutvikling i landbruket	17
Miljø, mattrygghet, og bønders rettigheter.....	18
Økologisk landbruk	20
WTO	20

Ny melding til Stortinget om landbruks- og matpolitikk

Det har vært et stort engasjement i organisasjonen for ny melding til Stortinget om landbruks- og matpolitikk. Dette dokumentet er utarbeidet med utgangspunkt i innspill fra fylkeslag, lokallag og enkeltmedlemmer, og er ment som bakgrunn for diskusjon og utarbeidelse av resolusjon på Bondetinget på Lillehammer 23. og 24. juni 2010.

En ny stortingsmelding om landbruks- og matpolitikk må ha langsiktige mål for landbruket og bruk av Norges landbaserte ressurser. Norges Bondelag skal jobbe aktivt for dette. Dette dokumentet er ment som bakgrunn for diskusjon og arbeid med resolusjon under Bondetinget. Norges Bondelag vil kort tid etter Bondetinget sende et innspill som er utarbeidet på bakgrunn av resolusjon fra Bondetinget til landbruks- og matdepartementet.

Sammendrag

De første tiår i dette nye årtusenet har vist at verden kan gå mot en stadig større kamp om ressursene. Vi har sett økte priser på mat, energi, drivstoff/olje og metaller. Dessuten vet vi at rimelige fosforressurser er knappe og at oljeutvinningen over tid ikke vil holde følge med etterspørselen. Dette vil påvirke prisdannelsen også i jordbruket både på matvarer og ikke minst på kostnadssiden. Videre er det nå vist at forbrenning av fossil energi med påfølgende økende karboninnhold i atmosfæren skaper negative klimaeffekter. Et nødvendig svar på begge utfordringer er å omstille samfunnet og jordbruket til bruk av fornybar energi og biodrivstoff. Jordbruket bør også stimuleres til i økende grad også å bli en nettoenergileverandør. Dette vil både løse utfordringene knyttet til klimautslipp og ikke minst sikre langsiktig forsyningssikkerhet for jordbruksprodukter og bedre kontroll med prisen på innsatsfaktorer for bonden. Norske gårdsbruk bør gjøres uavhengig av fossil energi i løpet av de nærmeste tiår. En del av denne strategien vil inkludere produksjon av biodrivstoff fra norsk skogbruk.

Norge har i dag fall i bruk av både gras- og kornarealer. Inntektsnivået muliggjør ikke lenger drift på mange gårdsbruk og de minste skiftene. Det er nødvendig å sikre arealbruk gjennom tilstrekkelig investeringsvirkemidler og lønnsomhet også for gjennomsnittsbruket. Det vil også bidra til at driftstrukturen i størst mulig grad følger eiendomsstrukturen slik at familiebruket kan videreutvikles og vi kan videreføre nødvendige eiendomsreguleringer som sikrer at kapitalbehovet holdes nede ved generasjonsskifter.

Det må legges en strategi for å minske avhengigheten av industrigjødsel og jordbruket kan også i større grad enn i dag resirkulere næringsstoffene i kretsløpet gjennom mulige produkter som slam, biorest, kompost, kjøttbeinmjøl og andre ressurser.

Utviklingen av norsk jordbruk hviler på at den norske jordbruksmodellen videreføres og videreutvikles til å møte nye utfordringer slik det har vært gjort i over to generasjoner. Det må imidlertid understrekes at en effektiv bruk av den norske jordbruksmodellen forutsetter at det er politisk vilje til å stille nødvendige økonomiske ressurser til disposisjon.

Gjeldskrisen som nå har vart i to år har vist nødvendigheten av at markedet må reguleres for å sikre stabile rammevilkår for næringsliv og samfunn. Fri handel har vært forsøkt men mislyktes. Dagens WTO-mandat fra 2001 legger til grunn et tankesett som ikke tar innover

seg de nåværende ressursutfordringer, økonomiske problemer og klimaendringer. Mandatet må revideres før videre forhandlinger bør finne sted.

Innledning

Det er ti år siden forrige gang Stortinget vedtok en stortingsmelding om landbruks- og matpolitikk. Stortingsmelding nr 19 "Om norsk landbruk og matproduksjon" har vært viktig for utviklingen i landbruket denne tiårs-perioden. Det er særlig viktig å trekke fram stor bruksavgang og sentralisering av produksjon som ett negativt resultat av denne stortingsmeldinga. Men også positive trekk som tilrettelegging for jordbruksfradaget og forbrukerretting for sikre norsk jordbruks legitimitet som basis for norsk matforsyning.

Hovedvirkemidlene i dagens norsk landbrukspolitikk er gode og må videreføres og videreutvikles, men med nødvendige endringer for at Norge skal stå godt rustet til å møte nye nasjonale og globale utfordringer. En ny stortingsmelding om landbruks- og matpolitikk må vektlegge utfordringer knyttet til behov for økt norsk matproduksjon basert på egne resurser, nedgang i produksjonsareal, bruksavgang og nye utfordringer knyttet til energi og klima. Hvordan disse utfordringene skal løses er sammensatt, men en bedre inntektsutvikling for norske bønder er et element som er avgjørende for å løse disse utfordringene.

Utfordringene som nå settes på dagsorden er hvordan verden skal øke matproduksjonen med 70 % innen 2050 på bakgrunn av befolkningsveksten verden står over for, i tillegg til utfordringer knyttet til klimaendringer og energi.

Å øke matproduksjon til tross for endret klima og kamp om vannressursene, er kanskje den største utfordringen. Spørsmålet er om det er politisk vilje til å bidra med de ressursene som er nødvendig i en tid der alle vestlige land med unntak av Norge, har økende statsgjeld, store budsjettunderskudd og krevende kostnadsvekst i velferdsstaten. Det er nødvendig med store politiske grep for å tilpasse landbruket til endret klima, økt produksjon og på sikt uavhengighet av fossil energi. Mat og energi er fundamentale ressurser i ett hvert samfunn. All annen produksjon og verdiskaping hviler på at disse to ressursene er tilgjengelige i tilstrekkelig mengde. Gjennom de siste 150 år har vi vendt oss til at begge ressursene har økt i mengde og falt i pris. Dette er i ferd med å endre seg. Forvarslene har kommet, om vi ikke tar dem alvorlig vil det svekke velferd, mulighet for utvikling og global stabilitet.

Norges landbrukspolitikk må ta disse utfordringene alvorlig, og en ny stortingsmelding om landbruks- og matpolitikk må ha som hovedmål at Norge skal øke produksjonen av mat og fornybar energi basert på landets naturgitte ressurser og areal. Jordbruksarealet er grunnlaget for landbasert matproduksjon, og tilstand og tilgang til areal er derfor helt sentralt i landbrukspolitikken.

For at Norge skal ta sitt ansvar for å produsere mat til en økende befolkning vil det blant annet innebære at Norge må øke produksjonen av matkorn og fôrvekster på det areal som er tilgjengelig. Målet er å kunne dekke nasjonens behov for mer kjøtt, egg og melk i fremtiden. Sjølforsyningsgraden må opprettholdes minst på dagens nivå. Dette krever en økt satsing på landbruket.

Norsk landbruk og næringsmiddelindustri er en svært viktig bidragsyter til det norske velferdssamfunnet. I tillegg til mat produserer landbruket fellesgoder som er avgjørende for verdiskapning og bosetting i hele landet. Bonden bidrar med sysselsetting både i egen bedrift og i tilknyttede næringer. Det jobber nesten 100 000 mennesker i norsk matproduksjon, fra gardsbruk til næringsmiddelindustri. I mange kommuner er landbruket en ”hjørnesteinsbedrift”, med alt det innebærer for opprettholdelse av skoler, barnehager, butikker, reiseliv osv. Det norske landskapet er formet gjennom tusener av år med aktivt jord- og skogbruk, og av beitende dyr i innmark og utmark. Det åpne kulturlandskapet mellom skog, fjell, dal og fjord er skapt av gårdsdrift. Landbrukets ressurser er også grunnlaget for et mangfold av omsorgstjenester, matinnovasjon, kreativ entreprenørskap og næringsutvikling.

Den norske modellen, et samhandlingsprosjekt mellom stat og næringsliv

Landbrukets rolle for å sikre forsyningene av mat med effektive bruk av arbeidskraften basert på norske arealressurser er viktige historiske og nåværende mål for landbruket. Og de som opplevde krisen i 1930-årene og verdenskrigen(e) forstod behovet både for å styrke matproduksjonen mot mulige forsyningskriser og hindre økonomiske kriser i næringa gjennom politisk styring. Man hadde god erfaring med samvirkeorganisering for å løse markedsreguleringen i mellomkrigstidens depresjon og man ønsket å bygge landbruksinstitusjonene videre ut i et samarbeid mellom staten og bondeorganisasjonene. Dette var i tråd med den samarbeidsånden som bl.a. Einar Gerhardsen og Erik Brofoss hadde for gjenoppbygging av Norge etter krigen.

Matsikkerhet og matforsyningsgrad har stått sentralt i norsk landbrukspolitik i hele etterkrigstiden. Stortinget vedtok den 2. oktober 1947 at ”jordbruket må sikres avsetning for sine produkter for å trygge en rimelig selvforsyning.” I 1957 vedtok Stortinget en sjølvbergingsgrad på ca 50 prosent av totalt norsk forbruk av jordbruksprodukter. Dette har holdt seg stabilt siden den gang.

I 1950 ble det inngått en avtale mellom staten og bondeorganisasjonene, kaldt Hovedavtalen. Avtalen ble laget med hovedtariffavtalen mellom LO og daværende NAF (Norsk Arbeidsgiverforening) som mal. Hensikten var å øke effektiviteten og mekaniseringen i landbruket for å sikre arbeidskraft til en voksende industri. I tider hvor markedsløsninger har fått økt fokus vil institusjoner som jordbruksforhandlingene være utsatt. Globalisering kombinert med den nyliberalistiske ideologi hvor tilbud og etterspørsel alene skal avgjøre hva som skal produseres, truer denne modellen.

Den norske modellen skal sikre forbrukerne norskprodusert mat til stabile priser, samtidig som bonden sikres inntekt, sosiale goder, pensjonsordninger osv, på lik linje med andre grupper i samfunnet. Modellen har lagt grunnlaget for matproduksjon over hele landet, både på store og små bruk, og den har gitt stor grad av forutsigbarhet for både bonde og forbruker.

Hovedpilarene i den norske modellen består av:

- Årlige jordbruksforhandlinger
- Et sterkt samvirke og markedsordninger der produsentene har ansvaret
- Det norske familiejordbruket, en selveiende bonde (eierskap, konsesjoner, distrikts- og strukturprofil)
- Et effektivt importvern
- Budsjetstøtte (distrikts- og strukturprofil)

En sentral jordbruksavtale gir myndighetene sterke styringsparametre slik at de kan målrette sin politikk. Jordbruket får på denne måten et medansvar for landbrukspolitikken. Landbruskorganisasjonene får en forpliktelse til å gjennomføre de tiltakene som avtalepartene enes om. Dette er en samfunnskontrakt hvor bøndene får rettigheter, men også forpliktelser gjennom forhandlingsinstituttet.

Betydelige deler av norsk matindustri er organisert som samvirker og eid av norske bønder. Verdiskapningen fra denne delen av matindustrien kommer eiere og samfunnet over hele landet til gode. Landbrukssamvirkene står i en særstilling med sitt ansvar for gjennomføring av markedsreguleringen i landbrukspolitikken, og skal sikre bonden avsetning av sine produkter blant annet gjennom mottaksplikten. Dette setter samvirke i en særstilling i forhold til andre aktører i markedet.

Det har foregått en betydelig konsentrasjon av makt i dagligvarehandelen som strekker seg nedover i verdikjeden. I Norge er det fire store dagligvarekjeder. Disse har tatt over grossistleddet samt store deler av distribusjonsleddet i verdikjeden, og ønsker å etablere seg lenger ned i verdikjeden. Dette fører til en forskyvning av maktbalansen i verdikjeden for matvarer. I en tid hvor sterke krefter fra varehandelen ønsker å ta større kontroll nedover i verdikjeden vil det norske familiejordbruket og produsentsamvirke utfordres.

Eiendomsstrukturen i Norge kjennetegnes med varierende størrelse på eiendom, men sammenliknet med de fleste andre nordeuropeiske land skiller Norge seg ut ved at jordbruksarealet er fordelt på mange enkeltbruk med personlig eierskap (familiejordbruket). Dette bidrar sterkt til at Norge kan bruke jordbruksareal i hele landet, og samtidig sikre bosetting og verdiskapning i distriktene. Produksjonsfordeling er med på å styrke en verdiskapning i hele landet.

Kostnadsnivået i Norge er høyt og begrenser i stor grad muligheten for lønnsom eksport av landbruksprodukter. En avgjørende forutsetning for landbruket er en innenlandsk næringsmiddelindustri som kan viderefordre råvarene som produseres. Tilsvarende er næringsmiddelindustrien avhengig av det innenlandske landbruket, da det norske kostnadsnivået gjør at en industri basert på importvarer og uten tollbeskyttelse neppe vil være konkurransedyktig. For å sikre avsetning av norske råvarer og norsk næringsmiddelindustri er det helt avgjørende med et solid og velfungerende importvern.

I land hvor markedet er mindre regulert, har man opplevd store svingninger både i pris og volum på mat. Norge har hatt fokus på stabilitet og å ta hele landet i bruk, slik at samfunnet har sluppet et aksjonsrettet landbruk slik de har for eksempel i EU.

Det må imidlertid understrekes at en effektiv bruk av den norske jordbruksmodellen forutsetter at det er politisk vilje til å stille nødvendige økonomiske ressurser til disposisjon.

Regjeringen må for å utvikle landbruket videre, bygge på den norske jordbruksmodellen. Det må stilles nødvendige økonomiske ressurser til rådighet for å sikre en velfungerende modell.

Jordbruksforhandlingene må videreføres og er helt sentralt i den norske modellen.

Regjeringen må sørge for at samvirke har de nødvendige rammebetingelser for å kunne utføre de oppgaver som er pålagt (eks mottaksplikt).

Regjeringen må til en hver tid legge til rette for et sterkt importvern.

Sikre arealer for framtidig matproduksjon

FNs klimapanel anslår at for å opprettholde veksten i verdens matvareproduksjon må åkerarealet økes med ca 15 %, dvs. at ytterligere 185 millioner hektar med åkerland må tas i bruk. Jord har de siste tiår har blitt redusert særlig på grunn av nedbygging og endret arealbruk. Klimaendringene vil sette disse ressursene ytterligere under press. Globalt viser effekten av klimaendringer seg gjennom ustabile værforhold, som økt tørke og flom, storm, knapphet på vann og økt erosjon. Urbanisering og konkurranse om areal til andre formål, er også et økende problem i mange land. Det er særlig land i Sør som forventes å få redusert jordbrukspotensialet i størst grad gjennom klimaendringene. Dette vil gjøre matsikkerheten i Sør ytterligere avhengig av import fra Nord.

Dyrka og dyrkbart areal utgjør 3 prosent av Norges landareal og det er bare tilgjengelig om lag 1,8 dekar fulldyrka mark pr innbygger i Norge, mens den gjennomsnittlige verdensborger har 2,7 dekar. Kun en tredjedel av dette er egnet for matkornproduksjon. I dag er nedbyggingstakten svært stor. I løpet av de siste årene har ca 20 000 dekar matjord hvert år blitt bygd ned, og en stor andel av dette er matkornarealer. Matjord tar århundrer å opparbeide, men kort tid å bygge ned. Skal vi ta vare på vår evne til å produsere mat i fremtiden må vi få økt respekt for bruk av dyrka mark. Vi må håndheve et langt strengere jordvern enn det som har vært praksis til nå.

I tillegg til omdisponering av dyrka mark faller mye av det produktive arealet ut av produksjon hvert år. Undersøkelser gjort i regi av Norske Felleskjøp viser at ca 1 prosent av det fulldyrka arealet faller ut hvert år, og at tilstanden til åker- og engarealet blir dårligere som følge av for liten grad av grøfting, vedlikehold, kalking, jordpakking etc. Årsakene til dette er sammensatt men manglende lønnsomhet, leiejord, struktur-rasjonalisering og tilpassing av redskap er noen av faktorene som spiller inn. Levetiden for et godt fungerende grøftesystem er om lag 40 år, og det er klart at dagens satsing på grøfting ikke på lang nær er tilfredsstillende. I tillegg er den teknologiske utviklingen i stor grad tilpasset et landbruk som er vesentlig forskjellig fra det norske. Det er også en utfordring at størrelsen på driftsenhetene og avstanden fra driftssenter til innhøstings- og

beiteareal, øker. Dette resulterer blant annet i at mindre arealer blir ansett som for arbeidskrevende å holde i produksjon.

I tillegg til et fallende jordbruksareal har importen av matvarer til Norge økt de siste årene. I følge Statens Landsbruksforvaltning (SLF) har verdien av den årlige importen av landbruksvarer blitt doblet i løpet av de siste ti årene, og importerte matvarer utgjør nå totalt sett rundt 50 prosent av markedet målt i energi. Blant sentrale norske landbruksvarer har Norge likevel en høy selvforsyningsgrad målt i energi. Varene med største egenproduksjonsandel er drikkemelk, egg, kjøtt, smør og ost. Vi importerer noe mer poteter og korn, mens grønnsaker, frukt og bær er de varegruppene hvor importen er størst. Dersom utviklingen fortsetter vil Norge måtte legge beslag på stadig mer areal utenfor Norges grenser til produksjon av mat til egen befolkning. Denne trenden må snus gjennom blant annet økt norsk matproduksjon og et sterkere importvern. Dette er et spørsmål om produksjon av norsk matkorn og fôrvekster (også gras) skal økes og videreutvikles, eller om produksjonsveksten i norsk landbruk skal baseres på importerte råvarer.

Regjeringen må legge til rette for at Norge skal ha en sjølforsyningsgrad på minst 50 %, at alt dyrka areal i Norge skal være i drift og sikre at produksjonsevnen til jordbruksarealet økes.

Regjeringen må føre en klart strengere jordvernpolitikk. Det må innføres et minimumsmål for tilgjengelig fulldyrket areal pr innbygger i Norge. Regjeringen må ha som mål at det skal minst være like mye fulldyrket jord pr. innbygger i produksjon til en hver tid som på dagens nivå.

Areal til korn og kraftfôrproduksjon

Korn- og kraftfôrpolitikken er avgjørende for at vi skal ha et landbruk over hele landet. Den er viktig for den geografiske produksjonsfordelingen i landet, og påvirker prisforholdet mellom grovfôr og kraftfôr. Korn er både et sluttprodukt og innsatsfaktor i husdyrproduksjonen.

Fra 50-tallet har en ført en politikk (den såkalte kanaliseringspolitikken) for å lokalisere det meste av kornproduksjonen til de beste jordbruksområdene på Østlandet og i Trøndelag, mens den grovfôrbaserte husdyrproduksjonen stort sett foregår i distriktene. Gjennom dette har man oppnådd å øke det samlede omfanget av norsk jordbruksproduksjon og begrenset avgangen av areal og arbeidskraft. Det forventes at produksjonsfordelingen legges til grunn i en ny stortingsmelding.

I de siste årene har andelen norsk korn i kraftfôret gått ned og etterspørselen etter mer energirikt kraftfôr har økt. Dette har resultert i økt import. Den norske andelen av råvarer i kraftfôret til husdyr har blitt redusert. For inneværende sesong vil norsk kornproduksjon dekke bare 51 prosent av kraftfôret. Dette påvirker omfanget av norsk kornproduksjon. Fra 2000 og fram til i dag har kornarealet blitt redusert med 7 prosent eller 220.000 dekar. Sett i forhold til at både kraftfôrforbruket og matkornforbruket har økt, er nedgangen i kornareal dramatisk. Landbrukspolitikken må legge til rette for at produksjonen av

matkorn og fôrvekster innenlands øker i årene fremover. Dette krever blant annet en betydelig satsing på sortsforedling, nydyrking og investering i jordveien.

Matkornproduksjon i Norge har vist at systematisk sortsforedling gir resultater, og andelen norsk korn i matmelet har økt og er på om lag 75-80 % (unntatt siste år med svært ugunstig vær-situasjon). Det økte forbruket av brød og melprodukter skjer imidlertid gjennom import, det er i første rekke RÅK-varer som deiger og halvfabrikata.

Norske Felleskjøp rapporterer om flere indikasjoner på at importkorn presser avsetningsmulighetene for norsk vare. Importvernet må derfor praktiseres slik at prisen på importert vare ikke blir lavere enn norsk pris.

Norge har gjennom historien hatt beredskapslagre både av såvarer og matkorn. De siste årene er imidlertid beredskapslagre for matkorn avvirket. Dette er uheldig, ikke bare for Norges matberedskap i en krisesituasjon, men beredskapslagre for korn kan brukes for å utjamne forskjeller mellom år hvor avlingene av matkorn og såkorn varierer.

Regjeringen må legge til rette for at produksjon av matkorn og fôrkorn kan økes i takt med befolkningsvekst og etterspørsel i Norge. Virkemidlene må også opprettholde produksjon i marginale områder og forhindre at arealer går ut av produksjon.

Det forventes at Regjeringen viderefører den geografiske produksjonsfordelingen.

Det er viktig at Regjeringen retter fokus på sortsforedling for å øke kvalitet på korn og sikre at disse vekstene er tilpasset endringer i klima.

Regjeringen må etablere beredskapslagring av korn og såvare.

Areal til grasproduksjon og beite

Norge har et særlig ansvar for å utnytte våre naturgitte forutsetninger for produksjon av kjøtt og melk basert på bruk av beiteressursene. Dersom matproduksjon skal økes samtidig som klimagassutslipp skal reduseres, må langt mer av grasarealene og utmarksbeitene i Norge tas i bruk. Det må utarbeides en strategi for å reverseres den negative utviklingen i bruk av gras- og utmarksressurser.

Aktiv bruk av inn- og utmark til beite er og har alltid vært, en viktig del av gårdens ressursgrunnlag. Det er denne formen for bærekraftig ressursutnyttelse kombinert med ulike driftsformer og naturforhold, som har skapt det norske kulturlandskapet. Det er i dag store fôrverdier som ikke utnyttes. Uttaket av fôrenheter på utmarksbeite er i dag langt under halvparten av det som ble tatt ut i 1950 (700 millioner forenheter). Sammen med effektene av et varmere klima bidrar dette til at deler av kulturlandskapet i Norge er i ferd med å gro igjen. I tillegg til negative effekter i forhold til turisme og fremtidig landbruksproduksjon, er dette en trussel for det biologiske mangfoldet. Hele 35 % av Norges truede arter er knyttet til jordbrukets kulturlandskap.

I melkeproduksjonen skjer det en rask utvikling i struktur og bruk av ny teknologi. Plassering av store løsdriftsfjøs skjer ofte i områder med lite beiteareal nær fjøset, og gjør at beiting blir nedprioritert i disse driftsoppleggene. Kraftforbruken i grovfôrbaserte produksjoner har også økt de siste årene. Nedleggelse av bruk samt økte krav til effektivitet og driftsopplegg som ikke er tilpasset arealgrunnlaget, medfører at grasressurser både i inn- og utmark ikke lenger blir benyttet som beite. I en del jordbruksområder er det ikke lenger etterspørsel etter arealene på bruk som legges ned. Landbrukspolitikken må vektlegge betydningen av virkemidler som stimulerer til matproduksjon basert på Norges grasressurser.

Stortinget har vedtatt en todelt målsetting for rovviltpolitikken. Det betyr at det skal legges opp til en forvaltning av de fire store rovdyrene som skal gjøre det mulig fortsatt å drive med beiting i utmark i områder med rovvilt. Mange steder blir beiteressursene i utmarka ikke lenger utnyttet og hjorteviltbestandene er redusert på grunn av tap til rovvilt. Bruk av utmarka til beite er en miljøvennlig og stedegen driftform og avgjørende for å opprettholde det kulturbetingede biologiske mangfoldet, norsk utmarkstradisjon og kulturarv. Regjeringens landbrukspolitikk må sikre en levedyktig beitenæring over hele landet med minimale tap til rovvilt.

Regjeringen må utarbeide en strategi for bedre utnyttelse av gras- og beiteressursene.

Regjeringens politikk må sikre en levedyktig beitenæring over hele landet med minimale tap til rovvilt.

Produksjon av fornybar energi

Tilgang på energi er en forutsetning for økonomisk aktivitet og vekst. I følge det internasjonale energibyrået (IEA) vil verdens energiforbruk øke med 1,6 prosent hvert år de neste 20 årene. Dette vil medføre store utfordringer for tilgang på energi i fremtiden. Verden har i stor grad gjort seg avhengig av olje som energi, samtidig faller den totale globale oljeutvinning i snitt med 4 prosent i året. Det er stor fare for at oljeproduksjon ikke vil følge etterspørselen med sterkt økende priser på sikt. De felt som gjenstår å utvinne finnes i sårbare områder eller i konfliktsoner. Økt etterspørsel og mindre lett tilgjengelig olje vil kunne medføre store svingninger i oljeprisene. Dette vil ha en kostnadsdrivende effekt for landbruket samtidig som det gir økt behov for produksjon av alternativ energi. Landbruket verden over vil være en viktig bidragsyter av energi for å dekke verdens energibehov i fremtiden.

Etablering av grønne sertifikater fra 2012 vil kunne gi et løft for produksjon av ren fornybar energi og verdiskaping i bygdene. Nærmere 30 000 bønder og grunneiere vil kunne styrke næringsgrunnlaget på gården ved utbygging av småkraftverk, vindkraft og bioenergianlegg. Landbruket har blant annet store muligheter for energiproduksjon ved håndtering av husdyrgjødsel gjennom biogassanlegg. Målet er at 30 % av all husdyrgjødsel skal gå gjennom slike anlegg innen 2020. For å klare dette forutsettes det at mye av husdyrgjødsel kjøres gjennom store fellesanlegg i tillegg til gårdsanlegg, samt i kombinasjon med organisk avfall. Det er en forutsetning at anlegg sikres lønnsomhet i

produksjon av fornybar energi gjennom forutsigbare rammevilkår og konkurransedyktige energipriser.

Prisutviklingen på matvarer er nært knyttet til energikostnaden, ikke minst fordi mesteparten av dagens landbruksproduksjon er svært avhengig av fossilt drivstoff både til produksjon på gården og gjennom produksjon av innsatsfaktorer. Stiger prisen på olje øker sannsynligvis også prisen på mat. Dersom landbruksproduksjonen blir uavhengig av fossil energi i fremtiden, vil dette kunne føre til en stabilisering av energikostnadene i matproduksjonen. Regjeringen må derfor utarbeide en strategi for at landbruksproduksjonen kan være uavhengig av fossil energi innen 2030. I tillegg vil landbruket selv ta del i verdiskapningen i energiproduksjonen og redusere egne utslipp av CO₂. Dette forutsetter en betydelig satsing fra myndighetene både innenfor industri, forskning og tilstrekkelige rammevilkår for investeringer i landbruket.

Skogbrukspolitikken er vesentlig for å sikre sysselsetting og verdiskaping i hele Norge og en nøkkelnæring i klimapolitikk både for å binde karbondioksid og produsere fornybar energi. Norge har både teknologi og kompetanse til å utvikle drivstoff basert på trefiber, og biodrivstoff fra trefiber vil bli viktig i fremtiden. For at landbruksproduksjonen skal kunne være uavhengig av fossil energi må skogvirke blant annet foredles til biodrivstoff. En slik satsning vil også skape nye markeder for skogvirke innenlands dersom lønnsomheten i papirproduksjon synker ytterligere, eller produksjonen flyttes utenfor landets grenser. Regjeringen må satse på utvikling av andre generasjons biodrivstoff og trekjemi for å sikre framtidens biodrivstoff, og en levedyktig skognæring.

Norge må basere energiproduksjonen på flere teknologier som vann, vind, sol og forskjellige former for bioenergi. Norges Bondelag mener det areal som kan brukes til matproduksjon, spesielt jordbruksareal som er egnet for korndyrking fortsatt skal brukes til matproduksjon.

Regjeringen må legge til rette for at produksjon av fornybar energi blir en vesentlig inntektskilde for landbruket.

Regjeringen må utarbeide en strategi for at landbruksproduksjonen kan være uavhengig av fossil energi innen 2030.

Regjeringen må satse på utvikling av andre generasjons biodrivstoff og trekjemi for å sikre framtidens biodrivstoff, og en levedyktig skognæring.

Tilpassning til endringer i klima og tilgang på ressurser

FNs klimapanel viser at den globale gjennomsnittstemperaturen vil øke med mellom 3 og 6 grader celsius, hvis ikke land tar grep om klimagassutslipp både nasjonalt og internasjonalt. Regjeringen har behandlet en egen klimamelding for landbruket, en melding som tar for seg landbrukets bidrag for å redusere klimautslipp og problematiserer de utfordringer landbruket står overfor som følge av klimaendringene. I tillegg til at

jordsmonn og skog binder betydelig mengder CO₂, produserer landbruket fornybar energi og er derfor en av de viktigste bidragsyttere for å redusere Norges utslipp av klimagasser.

Klimaendringene Norge kan forvente i fremtiden vil sette dagens plantemateriale på prøve. Både et våtere og varmere klima vil kunne endre forholdene for skadegjørere og plantesykdommer. Et endret klima vil også kunne medføre vanskeligere innhøstingsforhold i Norge.

Stortinget har i klimaforliket besluttet at Norge skal ta 2/3 av reduksjonene i klimagassutslipp innenlands. Det innebærer at det norske klimagassutslippet skal reduseres med 15-17 milliarder tonn CO₂-ekvivalenter. Landbrukets totale utslipp av klimagasser var beregnet til 4,8 millioner tonn CO₂-ekvivalenter i 2007. I tillegg binder skog og jord betydelige mengder CO₂. Foreløpig beregninger viser at CO₂-opptak i skog og ved endret arealbruk, utgjorde 25,9 millioner tonn i 2007.

Klima- og forurensningsdirektoratet har nylig lagt fram rapporten ”Klimakur 2020”. I rapporten er det foreslått tiltak og virkemidler for å oppfylle Stortingets mål om å redusere norske utslipp med 15-17 millioner tonn CO₂-ekvivalenter innen 2020. Rapporten skal danne grunnlag for en egen Stortingsmelding på energi og klima i 2011 for alle sektorer. Både Stortingsmelding nr 39 (2008-2009) Klimautfordringene – landbruket en del av løsningen og ”Klimakur 2020” vil få betydning for landbruket. Av klimagassreduserende tiltak er det blant annet foreslått produksjon av biogass fra husdyrgjødsel, mer effektiv utnyttelse av husdyrgjødsel, karbonbinding, forbud mot dyrking av myr og redusert mineralisering i jordbruksjord samt reduserte utslipp av klimagasser fra forbrenning av fossile kilder. Det er viktig at klimatilpassende tiltak for landbruket også ivaretar plante- og dyrehelse, og opprettholder matproduksjonen.

Det er behov for omforent, faglig og pålitelig kunnskap om spørsmålene knyttet til karbonbinding i jord, lystgasstap og til utslipp fra beitedyr i et kretsløpsperspektiv. Det er få land i verden, om noen, som har innført større tiltak som reduserer utslipp fra jordbruket, først og fremst fordi disse utslippene er vanskelige å tallfeste og fordi forskningen så langt ikke har kommet fram til tiltak som reduserer utslippene vesentlig uten samtidig å gi en betydelig reduksjon i matproduksjonen.

Mineralgjødsel er trolig en av den teknologiske endringen i moderne landbruk som isolert sett har medført størst økning av avling og mattilgang. Pris på mineralgjødsel er i stor grad styrt av oljepris, samt pris på lett tilgjengelig fosfor. Fosfor er tilgjengelig i mange former, og som grunnstoff er ikke fosfor noen knapphetsfaktor i verden. Men lett tilgjengelig og dermed rimelig fosfor kan bli en knapphetsfaktor i fremtiden. Fosfor og andre næringsstoffer tilbakeføres i dag i begrenset omfang via slam eller biorest, og det er ennå langt igjen til et fungerende kretsløp for næringsstoffer. Det er viktig at Norge etablerer holdbare systemer for å tilbakeføre mest mulig av næringsstoffene til jordbruket. En klar forutsetning må være at matkvalitet, ressursgrunnlag og miljø ikke settes i fare verken på kort eller lang sikt.

Regjeringen må legge til rette for at landbruket tilpasses endringer i klima, og gjennom dette reduseres utslipp.

Regjeringen må prioritere særskilte virkemidler som stimulerer til økt karbonbinding i jord og skog.

Regjeringen må utarbeide en helhetlig strategi for å tilbakeføre næringsstoffer til jordbruksproduksjonen innenfor rammen for trygg matproduksjon.

Inntektsmuligheter for jordbruket

Landbruksnæringa er en av få komplette verdikjeder i Norge, og en av våre største næringer med om lag 100 000 arbeidsplasser til sammen i landbruk og landbasert næringsmiddelindustri. En viktig forutsetning for at landbruket skal forbli en robust næring, er at man klarer å opprettholde en variert og aktiv landbruksproduksjon på gårdsbruk i hele landet. Mye av landbrukets produksjon og leveranse baseres på stedbundne fornybare ressurser som er viktige ikke minst for å løse framtidige mat-, miljø- og klimautfordringer.

For at landbruket skal kunne sikre forbrukerne trygg og sunn mat over tid og løse de oppgaver landbrukspolitikken setter, må utøvere i landbruket sikres inntektsmuligheter og sosiale vilkår på lik linje med andre grupper i samfunnet. Fra forrige stortingsmelding om norsk landbruk og matproduksjon og fram til i dag har inntektene i jordbruket økt med litt under 90.000 kroner per årsverk, mens andre grupper i samfunnet har hatt en vekst på rundt 130.000 kroner. Gjeldende inntektsmål er derfor ikke godt nok for å sikre jordbruket en tilfredsstillende inntekt. Referansebrukene viser at ingen bruk ligger høyere i inntekt enn gjennomsnittet for alle lønnsinntakere i Norge, og de aller fleste produksjoner ligger betydelig lavere enn andre grupper. Et sentralt element i dagens inntektsberegning er at egenkapital ikke blir godtgjort.

Skal en nå alle politiske fastsatte mål for jordbruket, stimulere til bruk av alt areal og sikre investeringer og rekruttering er jordbruket helt avhengig av å være konkurransedyktig inntektsmessig i forhold til andre yrker. Jordbruket må derfor gis inntektsmuligheter som gjør det attraktivt for den yngre generasjonen å velge seg et yrke i jordbruket.

For å sikre bøndene bedre inntektsmuligheter må et klart og forpliktende inntektsmål stå sentralt i ny melding til stortinget om landbruks og matpolitikken.

Regjeringen må legge til rette for et inntekts- og velferdsnivå på linje med andre arbeidgrupper.

Egenkapitalen må gis en godtgjøring.

Strukturendringer og investeringsbehov

I perioden 2000 til 2009 har det vært en reduksjon i antall jordbruksforetak på 20 633 foretak. I samme periode har antall dekar leiejord økt med 846 000 dekar. Dette tilsvarer 40 prosent av det totale jordbruksarealet. Avstanden fra driftssenteret til innhøstingsarealene øker. Det er et spørsmål om hvor lenge man kan fortsette denne

trenden før det ikke lenger er økonomisk lønnsomt eller agronomisk optimalt å utvide avstanden fra driftssenter til hele innhøstingsarealet.

Landbruket står overfor store utfordringer når det gjelder investeringer. Det gjelder blant annet fornying av driftsbygningene, investering i maskiner og redskap som kan brukes på mindre arealer, tørkeanlegg for å møte en situasjon med mer nedbør og automatisering på husdyrbruk. Det er heller ikke investert nok i vedlikehold av areal og nydyrking. I takt med økte krav til effektivitet og lønnsomhet har bonden sett seg nødt til å lånefinansiere store deler av sine investeringer, lease maskiner, leie melkekvoter og leie jord. Bonden har ikke likviditet til å fornye, eller i stor nok grad vedlikeholde driftsapparatet. I tillegg er dagens formuesbeskatning for enkeltpersonforetak og avskrivningsregler ikke tilpasset investeringens art eller økonomisk levetid. Det er urimelig at bønder må betale skatt på oppsparte midler som skal investeres tilbake i gårdsdrifta.

Gjelda i jordbruket viser en sterk økning. I løpet av 3 år har gjelde økt med nærmere 8 mrd. kroner, eller 15 %, fra ca 35 mrd. kr ved utgangen av 2006 til ca 42 mrd. kroner ved utgangen av 2009. Mange sliter med liten egenkapital i større bygningsinvesteringer.

Investeringsbehovet er stort i alle produksjoner, men særlig for grovfôrbasert husdyrproduksjon. Dersom lønnsomheten hadde vært bedre og kapitaltilgangen større for mindre og mellomstore bruk, ville flere hatt et driftsapparat som tilfredsstillte dagens og framtidens krav til dyrevelferd, dyreetikk og vanskeligere innhøstingsforhold.

Enkeltpersonforetak har mindre muligheter til å bygge opp kapital i bedriften enn andre foretakstyper. Etter skattereformen av 2006 økte den årlige beskatningen av enkeltpersonforetakene, noe som gjør det svært vanskelig for foretak med i utgangspunktet små marginer å foreta nødvendige investeringer i virksomheten. En løsning kan være å etablere et investeringsfond etter modell av skogfondet. En fondsordning hvor en andelen av inntekten fra hele landbruksvirksomheten kan avsettes i fond ikke blir tatt til inntekt og beskattet før pengene tas ut av fondet og brukes vil være et viktig bidrag for å styrke investeringsgraden. Et investeringsfond med skattefordel for landbruket, må baseres på hele gårdens resursgrunnlag og omfatte både skog, jord og næringsutvikling.

Regjeringen må utforme virkemidlene slik at en kompenserer for småskalaulemper og klimatiske forhold slik at en kan opprettholde et aktivt landbruk med en variert bruksstruktur over hele landet.

For å sikre framtidig produksjon blant annet i tråd med offentlige krav, må investeringsvirkemidlene styrkes og videreutvikles slik at ulike produksjoner og bruksstørrelser får tilgang til disse midlene.

Regjering må legge til rette for et investeringsfond med skattefordel for landbruket og avskrivningssatsene må reflektere levetida på investeringen.

Norge som en sterkere matnasjon

Mangfoldet i norsk matproduksjon er allerede stort. Et tydelig eksempel på at norske kvalitetsprodukter kan hevde seg internasjonalt er suksessen til Jarlsbergosten. Å kunne by på gode matopplevelser og fremheve de unike råvarene og en sterk matkultur, er med på å bedre opplevelseshorisonten til Norge. Norske matopplevelser må være et nasjonalt fokusområde og et av Norges konkurransemessige fortrinn i reiselivssammenheng. Derfor er det viktig med tett samarbeid mellom flere næringer og departement for å utnytte koblingen mellom norske matopplevelser og reiselivsnæringen best mulig.

Det er langt mer å hente ved å knytte norsk mattradisjon og matproduksjon nærmere til geografisk opprinnelse og merkevarebygging. En mer aktiv og målrettet bruk av merkeordningen Beskyttede betegnelser kan være et virkemiddel for å sikre identiteten til norske merkevarer. Beskyttede betegnelser handler om å gi en gitt gruppe produsenter i et definert område en enerett til en produktbetegnelse, og dermed et fortrinn i konkurransen med andre aktører. En mulighet er å prioritere å få inn naturlige produktbetegnelser som eksisterer og har et etablert omdømme, der et uklart eierskap gjør en varemerkebeskyttelse uaktuelt, eksempelvis Fenalår, Pinnekjøtt, Sodd med flere. Det vil si å beskytte tradisjonelle, anerkjente og veletablerte produktbetegnelser som genererer volum og verdi, som er utsatt for kopiering. Et viktig element ved å gi et eksklusivt juridisk vern av en produktbetegnelse, er å sikre råvareproduksjon og næringsmiddelindustrien innenfor et område. Det er viktig å identifisere de riktige produktene og områdene i Norge som trenger vernet Beskyttede betegnelser gir. Det er i første rekke som importbarriere mot billige etterligninger fra utlandet at Beskyttede betegnelser lettest kan realiseres som et effektivt virkemiddel for norske myndigheter og norsk landbruksnæring.

Regjeringen må bidra til at kompetanse og bevissthet om norsk mat og landbruk blir innarbeidet i hele Regjeringens arbeid.

Regjeringen må arbeide aktivt for å bygge norsk mat som merkevare og målrette bruk av merkeordningen Beskyttede betegnelser.

Regionalisering av landbrukspolitikken

Landbruket og landbrukspolitikken har vært et av de viktigste verktøyene for Norges muligheter for bosetting, industri, matforsyning og bruk av landbaserte naturressurser i hele landet. Dette har vært mulig fordi det har vært ført en nasjonal politikk som har lagt til grunn matproduksjon i hele landet.

De utfordringene landbruket møter nå, som behov for økt matproduksjon på Norges ressurser, utfordringer knyttet til klima og energi og globalisering av matvarehandel gjør det enda viktigere med en tydelig nasjonal politikk.

Dersom landbrukspolitikken regionaliseres ytterligere vil disse utfordringene bli vanskeligere å løse fordi de forskjellige regionene målretter sin politikk forskjellig. Landbruket er en langsiktig næring, og er helt avhengig av forutsigbare rammer. Dersom folkevalgte i fylkeskommuner og lokalpolitikere skal legge rammene for

landbruksnæringen vil landbrukspolitikken bli svært uforsigbar. Dette vil svekke landbruket på sikt.

Enkelte oppgaver er regionalisert som Regionalt miljøprogram, SMIL og vannforvaltningen. Hvordan disse oppgavene løses varier mye mellom de forskjellige regionene. For at de nasjonale landbrukspolitiske mål skal nås er det viktig at det settes krav til de oppgaver som løses regionalt. Det er viktig at landbruksnæringen i større grad er med i utformingen av de oppgaver som er/blir regionalisert.

Regjeringen må ta hensyn til nasjonale landbrukspolitiske mål for de oppgaver som er regionalisert.

Landbruksnæringen må i større grad enn i dag være med i utformingen av disse oppgavene.

Rekruttering og kompetanseheving i landbruket

Landbruket er en kompetansekrevede næring. Utøverne er avhengig av kunnskap og innsikt for å utvikle landbruket som næring, for at næringen skal oppnå egne og samfunnets mål både innenfor natur og ressursforvaltning og produksjon av mat, energi og fiber.

Høy faglig kompetanse hos utøvere innen utdanning, rådgivning, administrasjon og forvaltning og ikke minst forskere som kan finne svar på fremtidens utfordringer er også viktig for landbruket som kompetansenæring.

Rekruttering til landbruksutdanning på alle nivå har de senere år vært altfor lav og er en trussel for landbruket som kompetansenæring. I tillegg er det 34 % av de ansatte i næringsmiddelindustrien som kun har grunnskoleutdanning.

Behovet for en mer samlet innsats for å bedre rekrutteringen til mange yrker innen grønn sektor er synliggjort og dokumentert gjennom undersøkelser, statistikk og innspill fra mange aktører. Dette gjelder både for primærproduksjonen og for utdanning, forskning, rådgivning, administrasjon og forvaltning. For å fylle behovet må flere velge utdanninger som kvalifiserer til yrker innenfor landbruksområdet. Dette gjelder alt fra yrkesutdanning i videregående skole til doktorgrad. I dag mangler det en samlet innsats vedrørende rekruttering til utdanning i grønn sektor. Det må etableres en strategi på landsplan som har som mål å styrke rekrutteringsarbeidet. Styrking av markedsføring av landbruksrettet utdanning på alle nivå må bli et vesentlig element i denne strategien.

Fylkeskommunen har ansvaret både for videregående skole og for fagskolen (yrkesrettet utdanning over vgs-nivå). Ordningen med tilskuddsmidler til fylkeskommunene til rekruttering, likestilling og kompetanseheving i landbruket er i startfasen, disse midlene må videreføres.

Gjennomsnittsalderen for å overta gårdsbruk i Norge er høy (35-40 år). Det fører til at mange som overtar gårdsbruk har annen utdanning og yrke ved overtakelsen. Det trengs

fleksible tilbud om grunnleggende landbruksutdanning tilrettelagt for denne gruppen. Slik grunnutdanning bør gi kompetanse tilsvarende videregående skole og være et tilbud også for de som har annen videregående skole fra før.

Som ellers i næringslivet er det behov for tilbud om etter- og videreutdanning. Regjeringen må arbeide for at det blir igangsatt videreutdanningstilbud på fagskolenivå (over vgs) på tvers av fylkesgrenser, innenfor tema som bedriftsledelse, bedriftsutvikling, entreprenørskap og spesialisering innenfor ulike landbruksproduksjoner og næringsaktiviteter.

De fleste yrkesutøverne i landbruket er selvstendig næringsdrivende. Landbruksutdanningen er den største yrkesutdanningen i utdanningsprogram naturbruk, den viktigste målgruppen for denne utdanningen er selvstendig næringsdrivende bønder. Fokus på kunnskap om næringsvirksomhet og bedriftsledelse i videregående skoles grunnutdanning innen landbruk må opprettholdes.

Per i dag er næringen ikke representert i offentlige samarbeidsorgan mellom yrkeslivet og utdanningssektoren. Landbruksnæringa må bli representert i faglig råd naturbruk og andre samarbeidsfora for yrkesutdanning slik at innholdet i utdanningen raskt kan tilpasses nye behov i næringen.

Det er utfordringer knyttet til finansieringsordningen i universitets- og høyskolesektoren. Fag med liten søkning kan ikke opprettholdes over lengre tid. Markedet vil i det neste tiår etterspørre flere kandidater med høyere landbruksfaglig utdanning enn det som utdannes i dag. Viktige primærnæringsfag, med få studenter ved Universitet for miljø og biovitenskap samt de relevante regionale høyskolene, må sikres finansiering, slik at landbruket fortsatt blir tilført den kunnskap som er nødvendig for å møte morgendagens utfordringer. Disse fagene må gjøres attraktive og markedsføres overfor framtidige studenter.

Landbruks- og matdepartementet bevilger om lag 600 millioner kroner til forskning og utvikling innen landbruksnæringen. I tillegg kommer skattefradrag for FoU i bedrifter gjennom SKATTEFUNN ordningen. Likevel er det et udekket behov for ny kunnskap både innen tradisjonelt landbruk og nye næringer med utgangspunkt i bondens virke. Verdens voksende behov for mat, klimaendringer, energisituasjonen med mer, fører til endret vilkår for mat- og fiberproduksjon i landet. Regjeringen må styrke forsknings- og utredningsarbeidet innenfor tradisjonelle landbruksfag, næringsutvikling, miljø, energi og klima.

Det må etableres en strategi som har som mål å styrke rekrutteringsarbeidet til grønn sektor. Strategien må blant annet inneholde markedsføring av landbruksrettet utdanning på alle nivå.

Regjeringen må fokusere på at selvstendig næringsdrivende bønder er hovedmålgruppen for yrkesutdanning innen landbruk. Næringsdrivende bønder må bli representert i faglig råd naturbruk og andre samarbeidsfora for yrkesutdanning.

Regjeringen må arbeide for utvikling av fagskole og andre videreutdanningstilbud innen tema som bedriftsledelse, bedriftsutvikling og entreprenørskap og spesialisering innenfor ulike landbruksproduksjoner og næringsaktiviteter.

Regjeringen må sørge for fortsatt utvikling og finansiering av landbruksfag i høyere utdanning.

Regjeringen må styrke forskning og utredning innenfor tradisjonelle landbruksfag, næringsutvikling, miljø, energi og klima.

Næringsutvikling i landbruket

I tillegg til matproduksjon driver mange bønder med en rekke andre produksjoner og tjenester i tilknytning til gården. Dette kan være innenfor reiseliv, entreprenørvirksomhet, foredling og servering av mat, omsorgstjenester med mer. Verdiskapingen fra disse tilleggsnæringene bidrar til å sikre sysselsetting, videreføring og videreutvikling av virksomheten på gården. Denne type virksomhet har også betydelige positive ringvirkninger for lokalsamfunnet.

Erfaringer viser at satsing på tilleggsnæringer bidrar positivt til at unge ønsker å overta driften på gården. Satsingen på Inn på Tunet er et eksempel på dette.

En av utfordringene for den som skal videreutvikle eller starte ny virksomhet på gården er særlig knyttet til finansiering. Tilgang på risikokapital og langsiktig finansiering er svært viktig for å lykkes med en etablering. I Norge er dette markedet lite utviklet, særlig i forhold til landbruket. For landbruket er derfor finansieringsordningene som forhandles frem gjennom jordbruksavtalen og forvaltes av Innovasjon Norge helt sentrale. Utfordringen her er at forvaltningen i alt for stor grad sammenligner landbruket med andre næringer når man skal vurdere investerings- og utviklingsprosjekter hos bonden. Dette blir sammenligninger på gale premisser, som ikke tar hensyn til landbrukets egenart og næringsstruktur. Med dette følger det urealistiske krav om innovasjonsgrad, nyhetsverdi og lønnsomhetsnivå. Dette er svært uheldig. Det må være en forutsetning at man i større grad tar hensyn til landbrukets næringsstruktur når investerings og utviklingsprosjekter vurderes av forvaltningen.

Videre er det et viktig prinsipp at finansieringsvirkemidlene som er fremforhandlet gjennom jordbruksavtalen skal kanaliseres til utøvende næringsdrivende. Forvaltningen og offentlig virkemiddelapparat skal kun være tilretteleggere for næringsutvikling gjennom for eksempel veiledning og effektiv saksbehandling.

For å utvikle solide markedsrettede forretningsideer er kompetanse en sentral innsatsfaktor. Samarbeid og koblinger mellom ulike næringer har vist seg å gi gode resultater i forhold til erfaringsoverføring og produktutvikling. Denne formen for samarbeid gir ”vinn-vinn” effekter for alle involverte parter. Et vellykket eksempel på denne formen for samarbeid og erfaringsoverføring er koblingen mellom landbruk og reiseliv. Dette samarbeidet har bidratt til kompetanseheving og utvikling av nye markedsrettede mat og reiselivsprodukter.

Det er behov for å øke innsatsen for lokal forvaltning og verdiskaping av vilt- og fiskeressursene. Utnyttingen av disse ressursene bidrar til betydelig verdiskaping i distriktene.

Stortinget gav i 1996 miljøvernforvaltningen i oppdrag å styrke den lokale vilt- og fiskeforvaltningen ved å overføre mer myndighet og ansvar til kommuner og rettighetshavere. Ved overgang til lokal, driftsplanbasert forvaltning har rettighetshaverne fått økt ansvar for å finansiere og gjennomføre forvaltningsoppgaver. Dette innebærer at forholdet til lokal verdiskaping og kultivering er blitt viktigere. Dette er forvaltningsområder som ligger utenfor målene i miljøvernpolitikken.

Forvaltningsreformen som Stortinget vedtok desember 2008, medfører at fylkesmannens oppgaver knyttet til forvaltningen av innlandsfisk og høstbare viltarter overføres til fylkeskommunen fra 1. januar 2012. Dette gir muligheter for bedre samordning med andre fylkeskommunale oppgaver innenfor regional utvikling og verdiskaping.

Mye av forvaltningen av norsk utmark ligger i dag i Landbruks- og Matdepartementet. Dette gjelder blant annet ansvaret for Statskog, Statsallmenningene, Bygdeallmenningene, skogloven og virkemiddelapparatet knyttet til verdiskaping i utmark. LMD har gjennom mange års praksis vist at de klarer å balansere hensynet til grunneierinteressene opp mot hensynet til allmennheten på en god måte.

Regjeringen må fremdeles legge til rette for langsiktige finansieringsordninger for utviklings- og investeringsprosjekter i landbruket, og at finansieringsordninger er tilpasset landbrukets næringsstruktur med variert bruksstørrelse og produksjon.

Regjeringen må satse mer på virkemidler som stimulerer til kompetanseoverføring og samarbeid mellom landbruket, andre næringer og offentlige tjenester.

Regjeringen må tilbakeføre ansvaret og forvaltning av laks- og innlandsfiskeloven og viltloven fra Miljøverndepartementet tilbake til Landbruks- og matdepartementet.

Miljø, mattrygghet, og bønders rettigheter

Landbruket har et ansvar for å redusere miljøpåvirkningen fra sin virksomhet. Det understrekes samtidig at matproduksjon, uansett hvor og hvordan den skjer, vil medføre utslipp til luft, vann og jord og påvirke det biologiske mangfoldet. For å opprettholde dagens selvforsyningsgrad må Norge øke matproduksjonen med 20 % innen 2030. Ønsket om redusert avrenning til vann og utslipp av klimagasser fra jordbruket må derfor veies opp mot målet om økt matproduksjon.

Norsk landbruks viktigste konkurransefortrinn er å produsere rene og trygge kvalitetsprodukter. For at forbrukerne fortsatt skal ha høy tillit til norsk mat, må rammebetingelsene sikre god dyrevelferd, dyre- og plantehelse og en etisk, kvalitetsmessig og miljømessig høy standard. Nye teknologier og innsatsfaktorer må ikke tas i bruk i matproduksjon uten at det først er foretatt en grundig risikovurdering.

Det råder stor usikkerhet om helse- og miljøvirkningene av GMO. Problemene med å hindre sammenblanding mellom genmodifisert og ikke-genmodifisert mat og fôr har vist

seg å være svært store, antagelig uløselige. En restriktiv politikk og bruk av føre-var-prinsippet er avgjørende for å sikre forbrukernes rett til å velge GMO-fri mat og at produsentene kan velge GMO-fri produksjon også i fremtiden. For å sikre full valgfrihet for forbrukerne, må det innføres merking av husdyrprodukter og fiskemat som har vært føret med GMO.

Norge har en unik genteknologilov som krever at eventuell framstilling og bruk av GMO må ha samfunnsmessig nytteverdi, være egnet til å fremme en bærekraftig utvikling og skje på en etisk forsvarlig måte. Det er stor interesse for Norges genteknologilov internasjonalt, blant annet i EU der flere land ønsker å ta i bruk flere vurderingskriterier enn de EU-regelverket legger opp til.

Regjeringen må fastholde sin restriktive politikk når det gjelder GMO og sørge for at vurderingskriteriene som er nedfelt i Genteknologiloven fortsatt skal gjelde for alle søknader om dyrking og omsetning av GMO og genmodifisert mat og fôr i Norge.

Patentrettigheter knyttet til GMO øker multinasjonale selskapers kontroll over matkjeden. Ved å gjøre det dyrt eller ulovlig for bønder å ta såkorn fra egen avling hindres også det viktige arbeidet som bønder over hele verden gjør for å ta vare på og tilpasse matplanter til lokale forhold.

Bønder over hele verden har i generasjoner bidratt til å bevare og utvikle de plantegenetiske ressursene som utgjør basis for de plantesortene vi har i dag. Den internasjonale traktaten om plantegenetiske ressurser for mat og jordbruk som Norge har ratifisert, anerkjenner dette bidraget og har på denne bakgrunn en egen artikkel om bønders rettigheter. I henhold til traktaten skal bønders rett til å spare, bytte og selge såfrø fra egen avling sikres. Bønders rettigheter omfatter også beskyttelse av tradisjonell kunnskap, samt retten til å delta ved fordeling av inntekt og i nasjonale bestemmelser om plantegenetiske ressurser. Det er de nasjonale myndigheter som er ansvarlige for å følge opp traktatens artikkel om bønders rettigheter.

Regjeringen må tilse at landbruks- og miljøpolitikken sees i sammenheng for å sikre at avgjørelser gjøres i et helhetlig perspektiv og unngå motstridende målsettinger og tiltak.

Regjeringen må fastholde sin restriktive politikk når det gjelder GMO og sørge for at vurderingskriteriene som er nedfelt i Genteknologiloven fortsatt skal gjelde for alle søknader om dyrking og omsetning av GMO og genmodifisert mat og fôr i Norge. Regjeringen må innføre merking av husdyrprodukter og fiskemat som har vært føret med GMO.

Bønders rett til å spare, bruke og bytte såfrø og formeringsmateriale fra egen avling må sikres og Regjeringen må fortsatt arbeide for å sikre bønders rettigheter i Norge og internasjonalt.

Økologisk landbruk

Regjeringen har satt seg et ambisiøst mål for omfanget av økologisk produksjon og forbruk i Norge i sin regjeringserklæring (Soria Moria II). Det er avgjørende at det er tilstrekkelig etterspørsel etter økologiske produkter for at myndighetenes mål skal kunne innfris. Det økologiske landbruket har en viktig rolle både gjennom å levere produkter forbrukerne etterspør og fordi kunnskap om økologiske driftsmetoder har overføringsverdi til konvensjonelt landbruk.

Økologisk landbruk har en merkostnad i produksjonen sammenliknet med konvensjonelt landbruk. Det er viktig at denne merkostnaden kan tas ut i markedet slik at økologiske produsenter skal ha den samme inntektsutvikling som ellers i landbruket.

Regjeringen må legge til rette for at etterspørselen etter økologiske varer vi har naturlig forutsetninger for å produsere dekkes av norsk produksjon.

Økologiske produkter må kunne ta ut en merpris i markedet på grunn av merkostnader i produksjon

WTO

Importvernet er det sentrale virkemiddelet Norge har for å kunne opprettholde et landbruk over hele landet, og er grunnlaget for markedsordningene. Et svekket importvern vil føre til at vi vil kunne få en stor import av landbruksvarer vi har naturlig forutsetning for å produsere i Norge. Denne importen vil erstatte norsk produksjon. Landbruksindustrien vil få problemer med å opprettholde sin produksjon av bearbejdede matvarer på grunn av nedgangen i norske volumer. Konkurransen fra utlandet på foredlede produkter vil øke fordi tollsatsene på disse produktene blir redusert. Den norske bonden er avhengig av å kunne levere sine varer til industrien, og dette vil bli et problem når industrien blir svekket som følge av redusert importvern. Konsekvensen av det reduserte importvernet er at det vil bli en stor nedgang i antall norske bønder og arbeidsplasser knyttet til norsk matindustri, og det vil ikke lenger ligge til rette for å ha et levedyktig landbruk over hele landet.

Norge har gjennom WTO-avtalen for landbruk forpliktet seg til et visst nivå for nasjonal jordbruksstøtte (internstøtte) og til bruk av eksportstøtte. Ved å slutte seg til WTO-avtalen fra 1995 påtok også Norge seg forpliktelser knyttet til markedsadgang ved innføringen av et tollbasert importvern og etablering av tollkvoter.

Matvaresituasjonen på verdensbasis har endret seg betraktelig siden oppstarten av Doha-runden. Doha-runden har som formål å øke liberaliseringen av handel med matvarer og fjerne et lands muligheter til å sette i verk tiltak rettet mot egen landbruksproduksjon. En slik liberalisering vil føre til økt ustabilitet og store svingninger i matvaremarkedet. Å opprettholde ethvert lands rett til egen matproduksjon til egen befolkning må igjen bli et sentralt tema i Doha-runden.

Siste utkast til tekst for en ny WTO-avtale kom i desember 2008. Teksten går svært langt på mange av forhandlingsområdene, og en avtale i den retningen som teksten antyder vil ramme nettoimporterende land som Norge svært hardt.

For Norge er det viktig at en ny WTO-avtale tar høyde for at alle land skal ha rett til å produsere mat til egen befolkning. En avtale må sikre ikke-handelsmessige faktorer som matvaresikkerhet, miljø og opprettholdelse av bosetting i distriktene. Disse faktorene er ikke tilstrekkelig reflektert i den teksten som ligger som utkast til ny WTO-avtale.

Det er nødvendig med en internasjonal avtale som regulerer verdenshandelen. Utgangspunktet for en slik avtale er at den er balansert mellom land som eksporterer matvarer og land som er netto-importører av mat. Det må ikke inngås en avtale kun for avtalens skyld. Avtaleutkastet for landbruksforhandlingene, slik det nå foreligger, er til fordel for eksporterende land som USA og Brasil. Alternativet til en dårlig WTO-avtale vil være å videreføre dagens WTO-avtale, en avtale som er fullt i stand til å regulere verdenshandelen.

Norge er et land med høye kostnader i produksjonen. Denne produksjonen er avhengig av importvernet for å beskyttes mot utenlandskproduserte varer fra land med lavere produksjonskostnader. Importvernet er også grunnlaget for å opprettholde markedsordningene.

Regjeringen må enten si nei til en dårlig avtale for norsk landbruk eller få til en ny avtale som innebærer at:

Kutt i tollsatser må reflektere posisjonene til alle WTO medlemmer, ikke bare sentrale eksportland. Da må tollkuttene settes betydelig lavere enn det som er foreslått.

Alle lands rett til egen matproduksjon må reflekteres i behandlingen av sensitive produkter. I utgangspunktet bør hvert land gis mulighet til å definere et tilstrekkelig antall sensitive produkter som sikrer denne retten.

Det er en grunn til at et produkt defineres som sensitivt og beskyttelsen for sensitive produkter må være vesentlig bedre enn for andre produkter.

Innføring av tolltak i ulike varianter ikke må forekomme.

Det skal være mulighet for å videreføre bruk av både spesifikke og ad valorem tollsatser.

Sikkerhetsmekanismen i eksisterende form må videreføres.